FYTOPREPARÁTY V TERAPII SYMPTOMŮ DOLNÍCH MOČOVÝCH CEST NA PODKLADĚ BENIGNÍ HYPERPLAZIE PROSTATY

MUDr. Zdeněk Veselský, Ph.D.
Sexuologická ordinace Psychiatrické kliniky FN a LF UP, Olomouc

Jistě již naši předci, ať už sami z intuice či pozorováním jiných živočišných druhů, zjistili, že při některých obtížích je vhodné požívat části vybraných rostlin. Toto chování pozorujeme u zvířat včetně potravně specializovaných masožravců dodnes.[1]

Práce popisující léčebný vliv trpasličí palmy známe již z papyrů starého Egypta, mladší práce pak referují o účinku slivoně africké (jež se nachází na Madagaskaru a v omezených afrických lokalitách). Na znalostech rostlin a jejich vlivu na choroby založil svou kariéru císařského lékaře Xenofónes z Kou (lékař císaře Claudia), který si všiml, že požití rostlin ve velkém množství vyvolává příznaky nebo choroby, jež v malém množství ovlivňují příznivě. V podmínkách České republiky jde především o vrbovku malokvětou a medvědici lékařskou, s oblibou kombinovanou s kopřivou dvoudomou. Fytopreparáty mají minimum nežádoucích účinků (není pravdou, že žádné), což je často bráno v jejich neprospěch („nevyvolávají účinky ani žádoucí, ani nežádoucí").[2] Nutno podotknout, že etiopatogeneze benigní hyperplazie prostaty je poměrně složitá, faktory jejího vzniku a rozvoje jsou heterogenní, a ani léčba „ověřenými" farmaky nevede k očekávanému výsledku ve 100 %. Velká prostata nemusí být zdrojem žádných obtíží, a naopak malá prostata může významně zkomplikovat močení i život nositele, a proto je zavádějící každé problémy s močením u starších mužů označovat jako „prostatu" (z tohoto důvodu byl zaveden pojem LUTS/BHP (Lower Urinary Tract Symptoms/Benign Prostatic Hyperplasia) pro stavy, u nichž porucha močení je v přímé souvislosti s nezhoubným zvětšením prostaty).

Výhodou fytopreparátů je, že tak, jak jsou komplikovaně složeny z mnoha různě působících látek, je i jejich účinek komplexní – protizánětlivý, antiedematózní, ovlivňují aktivitu 5-α-reduktázy, a tím „kompletnější a kauzálnější", než může být účinek moderních cílených léčiv typu inhibitorů α-adrenergních receptorů subtypu 1A.[2,3,4] Je však nutno zdůraznit: extrakt ze slivoně africké i extrakt z trpasličí palmy prošly řadou výzkumů a studií, včetně dvojitě zaslepených, a jejich účinnost byla uznána farmakology i úřady, jež se zabývají registrací léčiv po splnění náročných kritérií.

SERENOA REPENS

Tato rostlina patří mezi drobné palmy, hojně se vyskytuje na jihovýchodě USA. Pro výrobu extraktu se užívají plody, které se po zmražení jemně drtí. Mražení je důležitý technologický postup, chránící účinné látky před teplem. Ještě na konci 90. let 20. století byl extrakt ze serenoy užíván polovinou mužů s LUTS/BHP (z této indikace byl doporučován v Evropě od počátku 19. století). Extrakt, jako většina fytopreparátů, obsahuje mastné kyseliny, triterpeny, volné alkoholy a steroly. Jeho působení je na úrovni účinku enzymatických, biochemických a buněčných pochodů, přičemž není substrátově ani receptorově specifické. Látky působí synergicky, spíše než jednotlivě. Mezi aktivní látky patří steroidní saponiny, mastné kyseliny a jejich etylové estery, fytosteroly, prchavé oleje, pryskyřice a taniny. Výtažek z plodů s vysokým obsahem liposterolů a mastných kyselin, které tvoří 85–95 % extraktu, má antiandrogenní vlastnosti, které specificky působí na úrovni cílového orgánu bez dalších účinků na hypothalamo-hypofyzární ose. Za nejúčinnější látku je považován ***ß-sitosterol.*** Za přednost se považuje zásah do konverze testosteronu na dihydrotestosteron vlivem inhibice 5-α-reduktázy 1. i 2. typu. Extrakt snižuje prokrvení prostaty, působí protizánětlivě a je schopen inhibice adrenergních receptorů. Extrakt ze Serenoa repens je součástí vícesložkových i jednodruhových léčiv a potravinových doplňků. Je dobře snášen a jako u všech fytopreparátů má indikaci především při počínající LUTS/BHP nebo při středně těžkých symptomech.[2,5,6]

URTICA DIOICA

Kopřiva dvoudomá je dnes standardní součástí potravinových doplňků s účinkem na LUTS/BHP. Díky svému pozitivnímu komplexnímu vlivu na organismus má synergický účinek s ostatními fytopreparáty. Za obzvlášť důležité jsou považovány utilizace železa podmíněná přítomností kyseliny askorbové, vliv na hladinu kyseliny močové a podpora acidifikační funkce ledvin. Listy kopřivy obsahují významné množství chlorofylu (1 %), minerály jsou zastoupeny od 12 do 15 % (především hořčík), kyselina křemičitá podporuje diurézu. Zásadní účinek je dezinfekční, antiedematózní, dekongesce.

ARCTOSTAPHYLOS UVA-URSI

Medvědice lékařská je tradiční rostlina užívaná v praxi již od 13. století, největšího rozšíření zaznamenala v 17. a 18. století. Za hlavní účinek se považuje schopnost dezinfikovat moč (reaguje jen při alkalickém pH moči, což je známkou infekce močových cest nebo vyšší připravenosti moči infekci podlehnout), kdy po resorpci se účinná látka arbutin štěpí na antisepticky působící hydrochinon. Přítomný hyperosid podporuje diurézu a flavonoidy působí jako dezinficiens. Protože infekce je komplikací u mužů s LUTS/BHP, usnadňuje tímto způsobem močení.

Literatura

1. Veselovský Z. Etologie. Biologie chování zvířat. Praha: Academia, 2005.
2. Veselský Z, Macek P, Novák J. Farmakoterapie benigní hyperplazie prostaty. *Urol pro praxi* 2006;5(Suppl B).
3. Dvorkin L, Song KY. Herbs for benign prostatic hyperplasia. *Ann Pharmacother* 2002;36:1443–1452.
4. Gerber GS. Phytotherapy for benign prostatic hyperplasia. *Curr Urol Rep* 2002;3:285–291.
5. Tacklind J, MacDonald R, Rutks I, Wilt TJ. Serenoa repens for benign prostatic hyperplasia. *Cochrane Database Syst Rev* 2009;25.
6. Wilt TJ, Ishani A, Rutks I, MacDonald R. Phytotherapy for benign prostatic hyperplasia. *Publ Health Nutr* 2000;3(4A):459–472.